

„Nem kívánatos nemzeti egység”^[1]

Források a Csehszlovákia 1968. évi megszállását követő napok eseményeiről

„A jelzett okmányok egy, vagy két példányban készültek, eddig csak nálam voltak. Figyelembe kell venni ezeknél, hogy az általunk eddig főleg szovjet oldalról megvilágított tények csehszlovák oldalról ismert és megvilágított képét adják. Gondolom, nekünk a kétoldali előadás egybevetéséből kell a megfelelő ténymegállapítást pontosítanunk és értékelést kialakítanunk.” Az idézett kísérőlevelet Kádár János, az MSZMP KB első titkára a csehszlovák események kapcsán felállított legszűkebb válságstáb tagjainak, Biszku Bélának, Fock Jenőnek és Komócsin Zoltánnak küldte 1968. szeptember 6-án.

Bevezetés

A közölt ügyirat négy dokumentumból áll: Kádár János kísérőleveléből és három, számára készített jelentésből. A saját kezű aláírással ellátott kísérőlevelet Kádár János, az MSZMP KB első titkára a csehszlovák események kapcsán felállított legszűkebb válságstáb tagjainak, Biszku Bélának, Fock Jenőnek és Komócsin Zoltánnak küldte 1968. szeptember 6-án. Az események idején valamennyien a legfontosabb hatalmi testület, az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának a tagjai voltak. Biszku Béla az MSZMP KB titkári tisztét is betöltötte, Fock Jenő a Minisztertanács elnöke volt, míg Komócsin Zoltán az MSZMP KB külügyi titkári teendőit látta el. Az ügyirat darabjait - a fenti sorrendben - 1968. szeptember 6-án, 7-én és 9-én láttamozták.

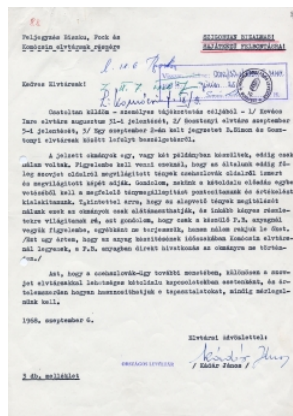
Az 1. számú melléklet Kovács Imre prágai magyar nagykövet saját kezű aláírással ellátott, 1968. augusztus 31-én kelt jelentése, amit Kádár János szeptember 4-én láttamozott. Megkönnyítheti a jelentés értelmezését, ha tudjuk, hogy az említett fontosabb személyiségek milyen párt- és állami tisztséget töltek be. Az előfordulás sorrendjében: Bohumil Šimon a prágai pártbizottság első titkára; Oldřich Černík Csehszlovákia Kommunista Pártja (CSKP) Központi Bizottsága (KB) Elnökségének tagja, miniszterelnök; Alexander Dubček a KB első titkára; Josef Smrkovský a KB Elnökségének tagja, a parlament elnöke; František Kriegel a KB Elnökségének tagja; Ludvík Svoboda a köztársaság elnöke; Antonín Novotný 1968. január 5-éig a KB első titkára, március 22-éig a köztársaság elnöke; Čestmír Císař a KB titkára; Ota Šik a KB tagja; Jiří Hájek külügyminiszter; Gustav Husák az Elnökség póttagja; Emil Rigo a KB Elnökségének tagja; Jan Piller a KB Elnökségének tagja; Josef Lenárt a KB titkára; František Barbírek a KB Elnökségének tagja; Drahomír Kolder a KB Elnökségének tagja; Antonín Kapek a KB Elnökségének póttagja; Alois Indra a KB titkára; Martin Vaculík a KB Elnökségének póttagja; Štefan Sádovský a KB titkára.

A 2. számú melléklet Gosztonyi Jánosnak, a Népszabadság főszerkesztőjének saját kezű aláírással ellátott, keltezés nélküli (Kádár kísérőlevele szerint 1968. szeptember 5-én kelt) jelentése. Gosztonyi minden valószínűség szerint meghatározott kérdések tisztázásával bízták meg. Erre enged következtetni a jelentés *A szovjet elvtársak terv* című részének első mondata: „Erre a kérdésre a választ nem tudom összeállítani.” Gosztonyi két legfőbb forrása Bohumil Šimon és Oldřich Švestka. Az utóbbival (KB Elnökségének tagja, Rudé Právo főszerkesztője) Gosztonyi baráti kapcsolatokat ápol. Švestka Dubček pártfogoltja volt, egyszersmind a szovjet vezetők bizalmát is élvezte. Csupán példaként említem, hogy Kádár Leonyid Iljics Brezsnyevhez írott, 1968. július 10-én kelt levele (MOL M-KS 288. f. 47. cs. 743. ó. e.) Gosztonyi és Švestka beszélgetésén alapult, a forrás megjelölésével.

A jelentésben említett Vasil Bil'ak a CSKP KB Elnökségének tagja volt.

A 3. számú melléklet Gosztonyi János 1968. szeptember 2-án kelt feljegyzése a Bohuslav Šimonnal az előző napon folytatott megbeszélésről. A Gosztonyi szignójával ellátott dokumentum sietős és hevenyszedt kézírásos javításokkal maradt ránk. Megrendítő Šimon hűségnyilatkozata: „a magyar vezetéshez mindig teljes bizalommal voltunk.” Ave Kádár, morituri te salutant.

A dokumentumokban szereplő szovjet személyek: Leonyid Iljics Brezsnyev az SZKP KB első titkára; Sztjepan Vasziljevics Cservonyenko prágai szovjet nagykövet; Alekszej Nyikolajevics Koszigin az SZKP KB Elnökségének tagja, a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke; Kirill Trofimovics Mazurov az SZKP KB Elnökségének tagja, a Szovjetunió Minisztertanácsának első elnökhelyettese; Nyikolajev Viktorovics Podgornij az SZKP KB elnökségének tagja, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének elnöke.

A dokumentumokat szöveghűen, de nem betűhíven közöljük, a magyar helyesírás jelenlegi szabályai szerint. Az ügyirat lelőhelye: MOL M-KS 288. f. 47. cs. 744. ó. e.

Befejezésül hadd tegyek néhány megjegyzést.

1. Közlésünk nem teszi lehetővé - remélhetőleg nem is igényli - a vonatkozó szakirodalom akár mégoly változatos ismertetését.
2. A főcímet Biszku Bélának az MSZMP KB Politikai Bizottsága szeptember 3-ai ülésén (MOL M-KS-288. f. 5. cs. 47. ó. e.) tartott előadói beszédéből vettem: „Szükséges, hogy az öt ország [Szovjetunió, Bulgária, Lengyelország, Magyarország, NDK] pártjai valamikor egyeztessék lépéseiket: most nagyon nagy az eltérés, egységes értékelésre kell törekedni. Ha ez nem történne meg, beáll az a helyzet, amit nem akarunk, hogy az a bizonyos, nemkívánatos nemzeti egység még jobban megerősödjik.”
3. Ez a forrásközlés az első hírmondója egy nagyobb szabású, megkezdett munkálatnak, amelynek ideiglenes címe: *Az 1968-1969. évi csehszlovákiai események az MSZMP központi szervei iratainak tükrében.*

Forrás

Feljegyzés Biszku, Fock és _____ Szigorúan bizalmas

Komócsin elvtársak részére

Sajátkezű felbontásra!

Kedves Elvtársak!

Csatoltan küldöm - személyes tájékoztatás céljából - 1. Kovács Imre elvtárs augusztus 31-i jelentését, 2. Gosztonyi elvtárs szeptember 5-i jelentését, 3. Egy szeptember 2-án kelt jegyzetet B. Simon és Gosztonyi elvtársak között lefolyt beszélgetésről.

A jelzett okmányok egy vagy két példányban készültek, eddig csak nálam voltak. Figyelembe kell venni ezeknél, hogy az általunk eddig főleg szovjet oldalról megvilágított tények csehszlovák oldalról ismert és megvilágított képét adják. Gondolom, nekünk a kétoldalú előadás egybevetéséből kell a megfelelő ténymegállapítást pontosítanunk és értékelést kialakítanunk. Tekintettel arra, hogy az alapvető tények megítélését nálunk ezek az okmányok csak alátámaszthatják, és inkább kényes részletekre világítanak rá, azt gondolom, hogy csak a készülő P. B. anyagnál vegyük figyelembe, egyébként ne terjesszük, hanem nálam rakjuk le őket. (Ezt úgy értem, hogy az anyag készítésének időszakában Komócsin elvtársnál legyenek, a P. B. anyagban direkt hivatkozás az okmányra ne történjen.)

Azt, hogy a csehszlovák ügy további menetében, különösen a szovjet elvtársakkal lehetséges kétoldalú kapcsolatokban esetenként, és értelemszerűen hogyan hasznosíthatjuk e tapasztalatokat, mindig mérlegelnünk kell.

1968. szeptember 6.

Elvtársi üdvözléssel:
Kádár János

3 db. Melléklet

Szigorúan bizalmas!

A Magyar Népköztársaság Nagykövete

Prága, 1968. augusztus 31.

1. sz. melléklet

Kedves Kádár Elvtárs!

Az alábbi információt, annak tartalmára való tekintettel, csak Kádár elvtárs részére készítettem el két példányban, ezeket az információkat különböző személyek más részletességgel időközben megerősítették.

1. Simon elvtárs a következőket mondta el Kotrc prágai titkárnak egyes csehszlovákiai vezetők letartóztatásáról, Szovjetunióba szállításáról, fogva tartásukról és a velük való bánásmódról, valamint a moszkvai tárgyalásokról:

Letartóztatásuk után rögtön elválasztották őket egymástól. A reggeli órákban repülővel először Lengyelországba, majd onnan Kárpát-Ukrajnába szállították őket. Egyik sem tudott a másik hollétéről, s az otthoni helyzetről. Simon elvtársat valahol Kárpát-Ukrajnában, szerinte talán Uzsgorod [Ungvár] környékén tartották fogva négy napig. Ez alatt az idő alatt nem volt lehetősége sem a cipőjét, sem a kabátját levetni, sem pedig tisztálkodni. Magas rangú belügyi és katonai vezetők kihallgatásnak vetették alá. Négy nap után Moszkvába szállították. Akkor látta meg először a repülőtéren Cerniket, akit lábánál húztak, mert megtagadta még azt is, hogy menjen. Azt is saját szemével látta, amikor ezt követően Černiket és Dubčeket egy kocsiába ültették, ahol ők összefogó[d]zkodtak, és önszántukból nem akartak kiszállni a kocsiból. Ekkor is erőszakkal szedték ki őket. Simon elvtársnak Moszkvába szállítása után adtak lehetőséget tisztálkodásra, ott látták el őt fehérművel.

Mielőtt találkozhatott volna a csehszlovák küldöttség tagjaival, Brezsnyev elé vitték. Erről a találkozásiról a következőket mondja: Brezsnyev később lépett a szobába, hosszan és hallgatagon nézte Simont, majd kijelentette neki, „tudjuk, maga az egyik legveszélyesebb revizionista, akit agyon kellett volna lőnünk, de még egy utolsó lehetőséget kap a többiekkel együtt.” Ezek után Brezsnyev részletekbe menően elemezte, főleg kritizálta a pártbizottság munkáját, azok vezetőit, tagjait.

Simon szerint Brezsnyev a letartóztatott csehszlovák vezetők mindegyikével hasonló stílusban és módszerekkel beszélt. Külön beszéltek velük PB-tagok s magasrangú katonai vezetők. Ezen beszélgetések során kategorikusan leszögezték, hogy a szovjet vezetés kész a legvégsőig elmenni, nem riad vissza semmitől, kész fegyverrel letörni mindenfajta csehszlovák ellenállást, még akkor is, ha utána úgy kell betelepíteni az országot. Leszögezték, hogy ehhez a térséghez nekik stratégiai érdekük fűződik, éppen ezért soha nem fogják feladni. Tudomásukra hozták, hogy a csehszlovák vezetők nem várhatnak semmiféle hatékony segítséget a nemzetközi munkásmozgalomtól, mert sokkal nagyobb térről van szó, mintsem hogy azt a szovjet vezetés figyelembe vegye. Tudomásukra hozták azt is, hogy a Szovjetunió Csehszlovákiával kapcsolatos lépéséről tájékoztatta az Egyesült Államokat is, s hallgatólagos megegyezés jött létre, hogy az amerikaiak nem fognak ebbe beavatkozni, tiszteletben tartják a Szovjetunió érdekeit ebben a térségben.

Ezek voltak a tárgyalásoknak az előzményei, amelyek után a csehszlovák vezetők természetesen elfogadták a szovjet feltételeket. Tudják, hogy a szovjet vezetés eredetileg nem így képzelte el a helyzet rendezését.

Gyors sikerre számítottak, azt hitték sikerül egy új garnitúrát kiállítani, s annak segítségével felszámolni a dubčeki garnitúrát. Tudomásuk van arról, hogy forradalmi tanácsot akartak létrehozni, amely forradalmi intézkedések keretében felszámolta volna az úgynevezett jobboldalt. Ugyanennek a forradalmi tanácsnak kellett volna szentesíteni Dubček-Smrkovsky-Cernik-Kriegel és valószínűen Simon fizikai felszámolását is. Abban, hogy a helyzet nem így alakult, döntő szerepe volt Svoboda elnöknek, aki józanul, államférfiúi bölcsességgel tevékenykedett, felhasználva tekintélyét a szovjet vezetők, elsősorban a katonai vezetők között. Továbbá nem kis szerepet játszott ebben az a körülmény, hogy nem tudtak egy másik garnitúrát kiállítani, nem akadt senki sem, aki magára vállalta volna a csapatok behívását. Állítólag a szovjet vezetés a Krimben üdülő Novotny-nál is próbálkozott, de még az is megtagadta, hogy nevét adja ehhez az akcióhoz. S végül, Dubček szerint jelentősen közrejátszott a XIV. kongresszus megtartása is, amely megmutatta, hogy az egész pártot nem lehet kiirtani.

A visszatért csehszlovák vezetőknek az a véleménye [!], s erről négyszem között folytatott tárgyalások során is meggyőződtek, hogy a szovjet vezetés nem egységes, erős kezű és egy engedékenyebb vonalra oszlik. Jelenleg azonban a „héják” vannak többségben a „galambokkal” szemben.

Meg kell itt még jegyezni, hogy Svoboda elnök hazatérésük alkalmából nem ilyen részletesen, de körülbelül hasonló tájékoztatót adott Pavel belügyminiszternek, aki ezt továbbadta apparátusának.

Informátorunk elmondása szerint a tárgyalások befejeztével nemcsak a közös közleményt, hanem egy titkos jegyzőkönyvet is aláírtak, amely az alábbi pontokat tartalmazza:

•1. A csapatok mindaddig Csehszlovákiában maradnak, ameddig belsőleg nem konszolidálódnak a helyzet, s ameddig Csehszlovákia nem képes megszervezni nyugati határainak védelmét. Ennek megállapítása teljesen egyoldalúan fog történni a Szovjetunió részéről. A közeljövőre vonatkozóan a csapatok kivonulnak a nagyobb városokból, hogy ne zavarják azok életét, s elhelyezkednek Ausztria és [az] NSZK határ környékén.

Informátorunk forrás megjelölése nélkül közölte, hogy tudomása szerint a Szovjetunió és a többi 4 ország csapataival kapcsolatos problémákat teljesen külön kell választani. Úgy tudja, hogy a 4 ország csapatainak kivonásáról esetleg a közeli hónapokban megindulhatnak a kormányközi tárgyalások. A szovjet csapatok kivonulását teljesen külön kérdésként fogják kezelni. Úgy látszik, egyre inkább realitásként kell számolni azzal, hogy ezek a csapatok többé nem fognak innen kivonulni.

•2. A XIV. kongresszus, ahogy azt a szovjet vezetés a tárgyalások során „banditák, ellenforradalmárok és revizionisták kongresszusának” nevezte, elfogadhatatlan a szovjet vezetés, de a másik 4 ország pártjai szempontjából is. Ezért a kongresszust semmisenek kell nyilvánítani.

•3. Megfelelő személyi változásokat kell eszközölni a párt Elnökségében, Titkárságában, s magában a kormányban is.

A szovjet vezetés nem kívánatos személynek tartja: Kriegtelt, Cisart, Siket, Pavelt, Hájeket, Pelikánt, stb. Éppen ezért ennek figyelembe vételével kell a vezető szervezetet átalakítani. (Megjegyzendő, hogy Kriegtelt volt az, akit a letartóztatott vezetők közül legutoljára hoztak Moszkvába. Kriegtelt nem akarták szabadon bocsátani, emiatt a tárgyalások döntő részén nem is vehetett részt, s emiatt, valamint csökönyössége miatt nem írta alá a dokumentumokat sem.)

*4. A csehszlovák vezetés vállalta annak biztosítását, hogy a sajtó, a rádió, a TV kerülni fog minden szovjetellenes fellépést, nem fogja bírálni a szovjet vezetést és politikát.

*5. Vállalták, hogy felszámolnak minden jobboldali szervezetet, amely január óta jött létre.

Szovjet részről biztosították őket, hogy ha mindezeket a kötelezettségeket betartják, nem fognak beleavatkozni belügyeikbe, s hajlandók megtéríteni a katonai akció kapcsán keletkezett anyagi károkat is.

2./ A megállapodást csehszlovák részről diktátumnak tartják, amelyet kényszerhelyzetben fogadtak el. Kénytelenek voltak kapitulálni.

Az egész eseménysorozatot nem tudják hova tenni és összeegyeztetni a kommunista és nemzetközi munkásmozgalommal. A megtörténtek realizálásával azonban számolnak. Ezt a kialakult realitást veszik alapul a követendő politikájuk, s annak gyakorlati végrehajtása során.

3./ Hazaérkezése után a küldöttség az új és a régi Elnökség, közös ülésén beszámolt útjáról. Még akkor megtették a legfontosabb intézkedéseket. Husákot elküldték a szlovák kongresszusra. Husák kongresszusi fellépésére a vezetés egyetértésével és egyeztetésével került sor. Husák nagyon megbízhatóan és ügyesen teljesítette mindazt, amivel megbízták. Elsősorban a krízis megoldásának első lépéseit vázolta fel ügyesen, sikerült elérnie, hogy a moszkvai megállapodást és a kialakult helyzetet realitásként fogadtassák el, valamint azokat a személyeket választotta be a szlovák párt új vezető szerveibe, akikre vonatkozóan megbízása volt.

Husák a szükségesnél talán határozottabban foglalt állást a kialakult helyzet egyes problémáit illetően, ezt azonban a kongresszuson kialakult szituációhoz alkalmazkodva tette. Úgy vélik, hogy amit Husák kijelentéseiben a belső tömegek érthetetlenül [!] fogadtak az első pillanatban, az nemzetközileg kedvezően hathat helyzetükre.

4./ A szlovák kongresszussal egyidőben ülésezett a XIV. kongresszus által választott új KB is, amelyen Smrkovsky szólalt fel. Felszólalásában többek között elmondta azt is, hogy hogyan bántak velük. A két napos ülésen sikerült elérni, hogy a dubceki vezetés támogatása érdekében a Bizottság tagjai önként lemondanak tagságukról.

5./ Szombaton, folyó hó 31-én összeül a régi KB cégére alatt a régi és új KB. Az ülés ki lesz bővítve a XIV. kongresszus választott delegátusaival, még pedig úgy, hogy minden 20 küldött nevében egy fog részt venni azon. Ezen a KB ülésen értékeli a helyzetet, megállapítják a XIV. kongresszus összehívásának idejét, amely előreláthatóan az eredeti időpont körül lesz. A kongresszus napirendjére 4 pontot javasolnak:

a helyzetértékelést, az állami föderatív elrendezkedést, a párt föderatív rendezését, valamint a párt új szerveinek megválasztását.

A KB ülés ezen kívül jóváhagyja a szükséges személyi változásokat is minden szinten és területen. A javaslat szerint az új Elnökség kb. 20 főből állna, abba bekerülnének Dubcek-Cernik-Smrkovsky-Simon-Figo, és szóba jöhet a régi Elnökség tagjai közül esetleg Piller, aki az elmúlt napok során mind a két oldalra dolgozott, Lenárt, aki teljes passzivitásba vonult, és esetleg Barbirek. Kolder írásban beadta *már* lemondását Kapek-vel együtt. Kapek a jövőben nem hajlandó semmiféle politikai funkciót vállalni. Ezt már akkor is közölte, amikor Moszkvába akarták küldeni az elmúlt napok során. Az Elnökség többi tagjait a XIV. kongresszus által választott új Elnökség tagjai fogják alkotni.

Jelentős változások lesznek a Titkárságban is. Koldert valószínűen Silhan váltja, Inára helyett pedig Vaculik fogja a funkciót átvenni. Nem volt még döntés, hogy Lenárt és Sadvosky helyett kik lesznek az új titkárok. Lenárt valószínűen kormányvonalra kerül vagy miniszter-elnökhelyettesnek, vagy pedig külügyminiszternek.

Jelentős változás fog végbe menni a KB apparátusában is annak figyelembe vételével, ki hogy viselkedett. Az elmúlt napok során több KB osztályvezetőt Hávelt, Havlikot, Kaspart kollaborációjuk miatt felmentettek.

Hasonló személyi változások lesznek kormányvonalon is. Sik, Husák, Pável és Pavlovsky, helyére új személyek kerülnek. A legnagyobb problémát a belügyi tárca vezetése okozza, mivel azt kulcstárcának tartják az elkövetkezendő időben. Szeretnék elkerülni, hogy a szovjet titkosszolgálat beszeresse az új minisztert, nehogy másfél-két év múlva segítségével internálják a vezetőket.

6./ A Varsói Szerződés 5 tagállamához való viszonyról szólva. Informátorunk megállapította, hogy a legnagyobb problémát jelenleg és a jövőben is a szovjet-csehszlovák viszonyban látják. A lakosság bele fog törődni a csapatok jelenlétébe, de belsőleg azzal soha nem fog egyetérteni. A szovjet katonai parancsnokokkal igen sok problémájuk volt, az erő pozíciójából tárgyaltak mindig a helyi szervekkel, de azokat a megállapodásokat sem tartották be, amelyeket ilyen alapon értek. A helyzet feszültségét mutatja az is, hogy egyes szovjet parancsnokok kapcsolatba akartak lépni a tegnapi nap folyamán a kerületi pártbizottságokkal, hogy vitatkozzanak velük. A kerületi pártbizottságok azonban kategorikusan elutasították ezeket a találkozókat.

Mind a vezetők, mind a középkaderek, de a széles tömegek is jól tudják, hogy ez a katonai akció szovjet kezdeményezésre született, s a többi 4 csak asszisztált ahhoz. Az utóbbi napokban bizonyos differenciálás tapasztalható a többi 4 felé is. Így például ismét kezdik hangoztatni, hogy Csehszlovákia sorsa, tovább fejlődése, elképzelései leginkább a magyarokhoz és a lengyelekhez áll közel. Elég széles körben elterjedt az is, hogy a magyar és lengyel csapatok nagyon tisztességesen viselkedtek, nem ragadtatták el magukat, az általuk megszállott területen nem tudnak halálos áldozatokról. Parancsnokaik korrektil léptek kapcsolatba a csehszlovák helyi szervekkel és a megkötött megállapodást be is tartották.

A bolgároknak korábban sem volt tekintélye [!] Csehszlovákiában - mondja informátorunk - mentalitásukat és problémáikat illetően távol álltak Csehszlovákiától. Eddig is és ezután is csak azt ismétlik, amit Szovjetuniótól hallanak [az] NDK-val [!] hasonlóan a Szovjetunióhoz nehéz lesz a konszolidáció, mert a katonai lépés régi sebeket is feltépett.

Informátorunk szerint Kádár elvtárs személye körül igen élénk vita folyik a párttagság körében. A legkülönbözőbb módon értékeli közvetítő szerepét, egyesek nem kételkednek jóindulatában, s hangsúlyozzák, jó lett volna rá hallgatni, mások viszont azt hangsúlyozzák, hogy a szovjet vezetés Kádár elvtársat felhasználva akarta a csehszlovák vezetés figyelmét elterelni a katonai akcióról. Ugyanis katonai szakértők megállapították, hogy a megszállási terv a politikai és stratégiai objektumok januári diszlokációja alapján lett kidolgozva és végrehajtva. Tehát: már január óta foglalkozott a katonai akcióval a szovjet vezetés. Másrészt egy ilyen akció előkészítéséhez legalább egy hónapos operatív felkészülésre volt szükség, tehát: az ágcsernyői, és bratislavai találkozók is csak szemfényvesztésként lettek megtartva.

7./ Informátorunk elmondása szerint a katonai akció első napjaiban, a legkritikusabb időben három, létszámban és befolyásban jelentéktelen ellenforradalmi csoport szervezkedett, hogy a helyzetet a kommunisták ellen használja ki. A Városi Pártbizottság tudott létezésükről és intézkedéseivel fel is számolta azokat. Ezek a csoportok a második világháborúban idegen hadseregen harcoló tisztekből álltak.

A tömegtájékoztató eszközök irányítására létrehozta egy 3 tagú bizottságot. A bizottság hozzákezdett működéséhez.

Eltvársi üdvözléssel
Kovács Imre
/Kovács Imre/
nagykövet

2. sz. melléklet

Szigorúan Bizalmas

Jelentés

Csehszlovákiai tapasztalataimról és értesüléseimről

Kinntartózkodásom alatt többször beszélgettem Svestka elvtárral, a Pártelnökség volt tagjával, a Várból követségünkre hoztuk át, és megszerveztük illegális élet- és munkakörülményeit. Simon elvtárral, a Prágai Pártbizottság első titkárával, aki korábban az Elnökség pót-tagja volt, s most az Elnökség tagja lett, s akit a szovjet csapatok augusztus 21-én reggel letartóztattak, s 4 napig őrizetben tartottak. Svestka és Simon egyaránt részt vettek a moszkvai tanácskozásokon. Simon elvtárral történt beszélgetésem jelen volt Kotrc elvtárs is, a Prágai Pártbizottság titkára, aki a letartóztatást véletlenül elkerülte, és a „megszállókkal” szembeni ellenállás egyik főszervezője volt. Kapcsolatban voltam különböző feladatokat ellátó szovjet elvtársakkal, beszélgettem csehszlovákokkal, főleg újságíró körökből, s visszafelé rövid ideig Pozsonyban is tartózkodtam. E beszélgetések, a helyszínen szerzett személyes tapasztalatok, valamint a nagykövetségünk rendelkezésére álló információk alapján az események rekonstrukcióját a következőkben kísérem meg.

A szövetséges csapatok behívása

Svestka elvtárs ismételt rákérdezésekre is azt mondta el, hogy tudomása szerint semmiféle levél nem volt, illetve, hogy ő ilyenről nem tud, és bár ilyet nem kértem tőle, megesküdött, hogy ő semmilyen levelet nem írt alá.

Szerinte egyébként, az események szempontjából ennek semmiféle jelentősége nem volt, ezt a szovjet elvtársak csak a világ felé történő igazolásnak szánták később. Ez az összecsapás egy helyzetértékelést tartalmazó, dokumentum körül robbant volna ki. Svestka szerint ez a helyzetértékelés reális felmérést tartalmazott kapcsolat Cservanenkó [Cservonyenko] elvtárral. Ezekon a beszélgetéseken szó volt, a katonai segítség kérdéséről is. Svestka szerint ő nem tudott a konkrét 21-i dátumról. Azonban a beszélgetések során mindig azt fejtette ki, hogy a katonai beavatkozással a legvégső pontig várni kell, az ellenforradalom még nem lepleződött le, a tömegek nem hinnék neki, és Dubček nélkül semmire sem mennek. Azt mondta el, hogy az ilyen nézeteiért őt a szovjet elvtársak is és néhány baloldali társa opportunistának minősítették.

Kotrc, aki jelen volt a KB mintegy 60 tagjának 21-én este, a Pártszállóban tartott megbeszélésén, megerősítette, miszerint ott Bilak, Kolder, Piller megesküdött, hogy nem hívta be a szovjet csapatokat.

Svestka szerint sem neki, sem tudomása szerint a többieknek a szovjet elvtársak nem mondták meg azt, hogy a csapatok bejövetele után Dubčeket és társait azonnal le fogják tartóztatni.

Az augusztus 20-i elnökségi ülés

Az erről való ismereteink bizonyos eltéréssel a tényeknek megfelelnek. Ezt az ülést mind a jobb, mind a baloldal erőpróbnak szánta és végső összecsapásra készült. Ez az összecsapás egy helyzetértékelést tartalmazó, dokumentum körül robbant volna ki. Svestka szerint ez a helyzetértékelés reális felmérést tartalmazott (azt ígérte, mihelyt a Rude Pravo szerkesztőségében páncélszekrényét ki tudja nyitni a dokumentumot rendelkezésünkre bocsássa [!]). A helyzetértékelés feletti vitát azonban éppen csak elkezdtek, amikor megérkezett a hír, hogy a csapatok átlépték a határt. Az elnökségi ülésen a szavazás, illetve a 7:4 arányú kisebbségbe szorulás nem abban a kérdésben volt, hogy jöjjenek-e a csapatok avagy nem, hanem bizonyos *jogi* formulázás körül, s négyen azzal nem értettek egyet, hogy a csapatok bejövetelét a nemzetközi jogi normák és a Varsói Szerződés megsértésének, illetve megszegésének minősítsék.

Augusztus 21-én reggel a szovjet csapatok letartóztatták Dubčeket és társait. Az Elnökség többi része a *szovjet* követségre ment, illetve oda vitték. Svestka szerint nem felel meg a tényeknek, hogy a szerkesztőség munkatársai őt letartóztatták, és megverték. Ellenkezőleg, 21-én hajnalban ő heves vitaközlésbe kezdett egy szovjet tábornokkal, aki bement a szerkesztőségbe, s ő kísérte aztán el először a főparancsnokságra, aztán a szovjet nagykövetségre.

Svestka elvtárs szerint már 21-én a szovjet követségen összegyűlt elnökségi tagok, póttagok és titkárok egyöntetűen arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a letartóztatott vezetőket azonnal szabadon kell bocsátani, mert nélküik a helyzetet megoldani nem lehet és szörnyű katasztrófa következik be. Ezt elmondták a szovjet elvtársaknak is, akik azonban kategorikusan elzárkóztak ez elől. Svestka személyesen is beszélt Mazurov elvtárral, aki a gondolat felvetése ellen is tiltakozott.

A szovjet elvtársak terve

Erre a kérdésre a választ nem tudom összeállítani. Valószínű, hogy legalábbis elvben létezett egy forradalmi bizottság, Indra elnökletével. Erre vall, hogy bizonyos emberek letartóztatását csehszlovák államvédelmi tisztiek, illetve olyan személyek, akik annak adták ki magukat, ennek a bizottságnak a nevében fogatosították, s erre vall az a körülmény is, hogy Indra Moszkvában maradt. Ez a forradalmi bizottság azonban, - ha volt is ilyen - soká nem funkcionálhatott.

Megfelel a tényeknek, hogy szovjet elvtársakkal kapcsolatban álló személyek szerda éjjel lépéseket tettek, hogy ellenőrzésük alá vonják a rádiót, a tv-ét és a ČTK-t. Ez a terv azonban azonnal megbukott, mert a rádiót például kikapcsolták, és az illegális adók léptek működésbe.

A kialakult helyzet alapján a szovjet elvtársak két alternatívát dolgoztak ki:

Az első változat szerint a kormány maradék része Svoboda elnökletével és Hamouz ügyvezetői funkcionálásával működött volna tovább. A második verzió szerint az elnökség és a kormány szabad lábon lévő tagjaiból, ugyancsak Svoboda elnökletével Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány alakult volna. Az elnök, akit Svestka szerint Cservonyenko éjjelkor tájékoztatott a csapatok megindulásáról, és aki ezt a közlést akkor tudomásul vette - mind a két megoldást kategorikusan elutasította. De elvetette az elnökség összes szabadon lévő tagja is, és egyértelműen kérték, a letartóztatott vezetők szabadon bocsátását, hogy a legalitás álljon helyre.

Mindezek alapján valószínűnek tűnik a feltételezés, hogy egyetlen kompetens csehszlovák politikus nem akadt, az első egy-két napban, aki kormányalakításra hajlandó lett volna. Ekkor utazott Svoboda - saját kezdeményezésére - Moszkvába, s őt követték később az Elnökség tagjai, póttagjai, illetve a KB titkárok.

A moszkvai megbeszélés

Simon elvtárs részletesen elmondta letartóztatásuk, a velük való bánásmód, Moszkvába szállításuk és a szovjet vezető elvtársakkal történő első beszélgetéseik történetét. Erről nagykövetségünk jelentését Kádár elvtársnak külön átadtam.

Moszkvában az elvtársak először hallani sem akartak a letartóztatottak szabadon bocsátásáról. Végül egyenként vitték őket a Kremlbe, először Dubčeket, s legutóljára, már csak hétfőn Kriegt, akkor, amikor az összes többi jelenlévő már nyilatkozott, hogy a megállapodást aláírja.

Moszkvában nem voltak együttes tárgyalások a két delegáció között, a szovjet elvtársak egyenként és csoportosan beszélgettek a csehszlovákokkal. Svestka elvtárs elmondta, hogy milyen jelenetek játszódtak le a csehszlovákok között. Egy-két példa; az elnök rendkívül nagy dühvel támadt Dubčekra, s őt tette felelőssé, hogy az események idáig jutottak;

Dubček és Cernik között a vitaközlés tettelegességgé fokozódott, többen sírógörcsöket kaptak: Smrkovsky egy sírógörcs után kijelentette „mindent aláírok, nekem családom és gyerekeim vannak, én haza akarok menni”. Hétfőn került sor az együttes ülésre. Ezen először Dubček, Svoboda és mások általános felszólalásokat tartottak, utánuk felállt Brezsnyev elvtárs és egyórás szabad beszédben, közvetlenül Dubčekhez intézve szavait, régi barátságukra hivatkozva, - ahogy Svestka mondta - „a sárga földig lehordta”. Fejére olvasta hazugságait, hitegetéseit, be nem váltott ígéreteit az események egész menetében. Kriegt nem volt hajlandó aláírni a megegyezést. A szovjetek erre azonnal letartóztatták, és elvezették. Svestka szerint örökig tartó könyörgésükbe került, amíg a szovjet elvtársak megengedték, hogy velük utazzon haza, szerinte azzal a feltétellel, hogy otthon internálni fogják.

A közben zajló csehszlovákiai, illetve prágai események

Akivel beszéltem, mindenki azt mondta el, hogy a csapatok bevonulása a lakosságot teljesen váratlanul érte, s hogy ennek hírére nagy meglepetéssel fogadták. A felháborodás fokozódott, amikor az illegális adókon és a Rude Pravo rendkívüli kiadásán keresztül nyilvánosságra került az elnökség elutasító határozata. Pattanásig feszült helyzet keletkezett akkor, amikor híre terjedt, hogy Dubčeket és társait letartóztatták. Általánossá vált a megszállással szembeni erőszakos ellenállás hangulata. Ezt a hangulatot azonban az illegális rádiókon, a kiadott röplapokon és falragaszokon keresztül, viszonylag rövid idő alatt sikerült leszerelni, és egy *polgári ellenállás* vonalára átirányítani. Összeütőzésre Prágában egy helyütt került sor. Szerdán reggel és délelőtt a Prágai Rádiónél rögtönzött barikádokkal próbálták feltartóztatni a szovjet tankokat. Megnéztem a helyszínt, az egész károsodás tényleg nulla. Két ház égett ki és a rádió ablakai sérültek meg. Jellemző, hogy ez a hely ma a prágaiak zarándokhelye. Vasárnap délután 10-ezrek sétáltak a Vencel térről a rádióig és vissza, némán és hangtalanul.

Az egybeszedett tények alapján szükségesnek tartom aláhúzni, hogy az első órák felszított hangulata utáni *polgári* ellenállást a Csehszlovák Kommunista Párt, annak szervezetei, *bizottságai és káderei szervezték, és tartották kézbe[n]j*.

Teljesen nyilvánvaló, hogy ebben részt vettek a tényleges ellenforradalom elemei, de a lényeg tekintve tartották magukat az illegális adókon keresztül közvetített pártutasításokhoz.

A polgári ellenállás lényege és jelszavai

Minden fegyveres ellenállás értelmetlen és kalandorság. Ötszázezer idegen katona jött az országba, velük szembeszállni ötszázezer öngyilkost jelent. Nem engedjük Prágát Budapestté változtatni. Minden provokációtól tartózkodjatok, ne menjetek a tankok közelébe, ne adjatok okot az oroszoknak arra, hogy lőjenek. Bizonyítani kell, hogy nálunk nincs és nem is volt ellenforradalom. Az egyik fő jelszó az volt: Ne állj szóba a megszállókkal, ne adj nekik semmit, sem egy darab kenyeret, sem egy pohár vizet. Ne láss, ne hallj, ne tudj semmit. Ne adj semmilyen információt a megszállóknak. Az egész propaganda egy másik iránya a kollaboránsok ellen irányult. Itt viszont már nyíltan hangoztatták, hogy halál a kollaboránsokra, A rádiók utasítására leszedték az összes utcátáblát, házszámokat, az országutakon az útjelző táblákat és fals neveket írtak fel, illetve hamis irányokat állítottak be. Az úttesteket és a házak falait elárasztották a feliratok, a rópcédulák és a falragaszok. Ezek jó egyharmada cirillbetűs, orosz nyelvű, illetve ahol lengyel csapatok tartózkodnak, lengyel nyelvű. Ezek közül néhányat idézek: Ezt tanultátok Lenintől? Ti is tudjátok mi a megszállás, miért jöttetek ide? 45-ben felszabadítottok voltatok, most rablók vagytok. Vége a barátságának. Augusztus 21-ig barátok voltunk, most ellenségek vagyunk. Mit fogtok mondani az édesanyátoknak, gyermekeiteknek és kedveseiteknek? Ébredj Lenin, Brezsnyev megbolondult. Ilyen és hasonló tartalmú feliratoktól kezdve, egészen odáig, hogy Iván menj haza, Natasának szeksz-problémái [!] vannak.

Kezdetben elterjedt, hogy az otágú csillagokba horogkeresztet rajzoltak. A rádiók utasításokat adtak, hogy töröljétek ki a horogkereszteket. Az utasításokat jórészt azonnal végrehajtották.

A polgári ellenállás mellett, ahogyan e tényeket rekonstruálni lehet, egyidejűleg előkészítették a második lépést is, s arra az esetre, hogyha a szovjetek nem engedik vissza a vezetőket, tervbe vették a *generál-sztrájkot*. Ennek két főpróbáját tartották meg: az egyik alkalommal negyed óráig állt le az élet, s az elvtársak elmondása szerint - akik a követésen dolgoznak - megkondultak Prága összes harangjai, megszólaltak a gyárak szirénái, és az autókból dudálni kezdtek. Egy másik alkalommal egyórás általános sztrájkot tartottak. Ennek egyik fő szervezője a Pilseni Rádióon keresztül a jelenlegi belügyminiszter volt, egyébként régi párttag, munkás, 30 évig kőművesként dolgozott.

Követségünkön dolgozó elvtársak véleménye szerint az *ellenállás harmadik lépéseje a katonai felkészítés lett volna*, a hadsereg és a munkásőrség erőivel, akik erre készek lettek volna, ha Dubčekéket nem engedik haza.

Ebben az ellenállásban a főszerepet az illegális adók játszották. Švestka szerint ezek nyerték meg a csatát, hogy [mert] a szovjetek a tömegtájékoztató eszközök szerepét teljesen lebecsülték. Švestka többször azt hajtogatta: ez az éter háborúja volt, s ezt a háborút az első órákban elvesztették. Ő a helyzetet úgy jellemezte, hogy Ágcseryőn mind a bal- mind a jobboldal számára nyilvánvaló volt, hogy a katonai lépés elkerülhetetlen. Erre a jobboldal kitűnően felkészült, precízen kidolgozta terveit, s létrehozta technikai eszközeit. Kotrc szerint ez nem így van. Azt elismerte, hogy ilyen lehetőséggel számoltak, de véleménye szerint mindaz, ami történt jórészt spontán, órák alatt, a párt emberei ezreinek áldozatkész munkája és leleményessége alapján jött létre. Szerinte hazugság az, hogy az illegális rádióhálózatot előre megszervezték, s hogy az adókat a nyugati imperialisták adták. Arra kérdésre, hogy hát akkor mégis hogyan csinálták, mosolyogva azt mondta el, hogy a rendelkezésükre álló technikai lehetőségek 10%-át sem használták ki. Minden kerületben van - mint mondotta - a közlekedési vállalatnak rádióadója. Ezek hatósugara túlterjed a kerületek határain. Országos rádióadó hálózattal rendelkezik a polgári légtalamban, a milícia, s mindezekon túl ott van a hadsereg. Ők adták, ők üzemeltették az adókat. Közvetlenül pedig a kerületi, illetve városi pártbizottságok üzemeltették ezeket.

A XIV. kongresszus összehívásának körülményei

Švestka elvtárs véleménye szerint a jobboldal erre is előre felkészült, és tervbe vette, hogy a katonai bevonulás esetén azonnal összehívja a kongresszusi küldötteket.

Simon és Kotrc szerint ez nem igaz, s hogy a dolog a következőképpen történt: a Prágai Pártbizottság 21-én kapcsolatot keresett a Központi Bizottsággal. Kedzemenyészükre került sor a KB tagok összejövetelére 21-én este, a Pártszállóban. Ezen részt vettek az Elnökség szabadon lévő tagjai is. Ez azonban egy elkeseredett hangulatú, akcióra képtelen együttes volt, s hogy előttük világossá vált, hogy a párt teljesen vezetés nélkül maradt. Ekkor határozták el a kongresszusi küldöttek összehívását, azonban nem azzal a szándékkal, hogy a kongresszust megtartsák, hanem hogy a párt létezésének folyamatosságát biztosítsák. A kongresszusi küldöttek maguk határozta úgy, hogy kongresszussá alakulnak át, s ideiglenes vezető szervezetet választanak. Elmondta, az ő verziója szerint a kongresszusi küldöttek összehívásának történetét részletesen. Ennek lényege, hogy a rádiókon keresztül a kongresszusi küldötteket arra szólították fel, hogy jelentkezzenek az első útjukba kerülő prágai nagyüzemi pártbizottságon, hogy a további instrukciókat ott kapják meg. A kongresszust a munkásőrség biztosította. A küldöttek egy részét munkásruhába öltöztették. A szovjet csapatok megtévesztésére a kongresszus ülésezésének helyéről fals híreket terjesztettek.

A régi vezetők visszatérése utáni helyzet

Nagykövetségünk munkatársainak elmondása szerint először nagy megütközéssel fogadták a „moszkvai árulást”. Kezdetben néhány rádió is így kommentálta az eseményeket. Néhány óra alatt azonban teljes áthangolódás történt, és a Svobodához és Dubčekhez való változatlan hűség lett a domináns. Számos kiragasztott plakátot láttam magam is a következő szöveggel: Dubček elvtárs megértettük, amit mondtál, és azt is, amit nem mondtál. Mindentől függetlenül még pénteken és szombaton is, megérkezésem után, rendkívül feszült volt a helyzet.

Azok a szovjet elvtársak, akikkel kapcsolatban voltam, nyíltan azt hangoztatták, nincs más megoldás, a csapatoknak újra vissza kell jönni a városokba, az országot katonailag meg kell szállni, s ha kell „dupla löszerrel” kell lőni, mert „ezekkel” nem lehet menni semmire. Rendkívül zavarta a helyzetet a KB ülés összehívásának halogatása, illetve az ülés elmaradásáról szóló híresztelés.

Mint ismeretes a Központi Bizottság szombat délután összeült, s vasárnap hajnalban befejezte munkáját, új vezető szervezetet választott. Hozzákezdtek a konkrét intézkedések megtételéhez, a moszkvai megállapodások szellemében. Ettől kezdve szinte szemlátomást megváltozott a helyzet. Hétfőn a felszólításokra már hozzáfogtak a falragaszok és a feliratok eltávolításához; megkezdődött a normális élet, az üzletek kinyitottak, az iskolákban megkezdődött a tanítás.

Néhány egyéni következtetés

Ellentétben azzal az elképzeléssel, amivel Prágába utaztam, a mai csehszlovákiai helyzet nem azonos azzal a helyzettel, ami nálunk november 4-e után kialakult. Az ellenforradalom ott nem lepleződött le, a tömegek nem hiszik el, hogy a szocializmus náluk veszélybe került volna, s a szövetséges csapatok bevonulását egyértelműen agresszióknak és megszállásnak tekintik. Általános az elkeseredés, a reménytelenség és egy szomorú depresszió alakult ki.

A csehszlovák pártban megszűnt minden osztályszemlélet, a párt egyértelműen „nemzeti párttá”, „ellenálló párttá” vált, s ezen az alapon ma Dubček, s a vele együtt letartóztatottak a nép túlnyomó többségének bizalmát bírják. (Tömegével lehetett olyan feliratokat olvasni: Dubček a mi Janosikunk.)

Rendkívül nagy a tekintélye Svoboda elvtársnak is, abból eredően is, hogy a vezetők visszahozását az ő érdemének tulajdonítják.

A párton belül a régi csoportosulások felbomlottak. A baloldal a régi értelemben megszűnt, képviselői egymással meghasonlottak, s részben illegálitásban vannak. Ugyanez a helyzet a régi szélsőjobbnál is. Megfélésem szerint a jelenlegi helyzet, s ezen belül az új Elnökség összetétele is ideiglenesnek tekinthető. Csehszlovákiában általában, és a párton belül is szükségyszerűen polarizáció kell, meginduljon és új frontok fognak keletkezni. A választóvonal az lesz, hogy ki akarja fenntartás nélkül, becsületesen teljesíteni a moszkvai megállapodásokat, és ki nem. Elégé általános az a vélemény, hogy Dubček sokáig nem marad funkcióban. Husák tekintélye rendkívül megnövekedett a szovjet elvtársak körében. Két kombinációt emlegetnek: az egyik verzió szerint Dubček után Husák lesz a CSKP első titkára. Más verzió szerint az első titkár Cernik lesz, és Husák foglalja el a miniszterelnöki posztot. E kombinációktól teljesen függetlenül, nyilvánvaló, hogy a tisztulás és az egymás közötti harc szükségyszerűen be fog következni, ha nekünk türelmünk lesz ezt a folyamatot kívárni, és nem teszünk olyan lépéseket, amely a teljes nemzeti egységet újra összekovácsolja.

Felelősségem tudatában jelentem, hogy azokkal a módszerekkel, amelyeket ma - legalábbis azok a szovjet elvtársak, akikkel kapcsolatban voltam - alkalmaznak, a helyzet politikai megoldása szinte kilátástalan, de legalábbis rendkívül nehéz lesz. Az ő fő törekvésük most az ellenforradalom bizonyítása. Ezt a csehszlovákok nem hiszik el, s ezt ma bizonyítani nem is lehet. Szovjet elvtársaink nem értik meg a csehszlovákok lelkiállapotát, s úgy nyilatkoznak, „hogy ezek mind rohadtak”. (A nyomdafestéket nem tűrő megjegyzéseket mellőzöm.) Néhány példa a szembenálló álláspontokra és vitatémákra: a szovjet elvtársak szerint azt a helikoptert, amelyen a két szovjet újságíró utazott, csehszlovák ellenforradalmárok lötték le. A csehek szerint a helyzetet ők ellenőrizték, a lezuhanás környékén semmiféle csehszlovák katonai egység nincs, s hogy a gépet maguk a szovjetek lötték le, hogy az ellenforradalom tényét bizonyítsák. Szovjet elvtársak szerint a Csehszlovák Újságíró Szövetség székházában hatalmas fegyverraktárt találtak, több száz géppisztolyt, stb.-t, köztük aknavetőt is. A csehek szerint ezeket a fegyvereket az első megszálló szovjet egység hordta be az épületbe, s az ezt felváltó második „fedezte” fel. A szovjet elvtársak szerint a Földművelésügyi Minisztérium épületéből rájuk lötték, hogy az épületet rohammal foglalták el. Itt is igen nagy fegyverraktárt találtak, s ezt a különböző katonai egységek képviselőinek bizonyítékul be is mutatták. A csehszlovákok szerint ez a munkásőrség fegyverraktára volt.

A magyar párt iránt, ha nem is változatlanul, a vezetők egy részénél megmaradt a bizalom. Simon elvtárs beszélgetésünk során kifejtette, teljesen természetesnek tartja, hogy minden engem érdeklő kérdésre őszintén és nyíltan elmondja a véleményét, mert ők a magyar vezetéshez, mindenképp Kádár elvtárhoz mindig teljes bizalommal voltak és teljes bizalommal vannak ma is.

Végezetül még három megjegyzés:

- Több mint három napig most újra együtt dolgoztam prágai nagykövetségünkkel és a nagykövetség munkatársaival. Véleményem szerint külképviseletünk Prágában ezekben a napokban is jól dolgozik. Nélkülük, segítségük nélkül nem sokra mentem volna. Kitűnő kapcsolatokkal rendelkeznek és jó a helyzetértékelésük.

- Pozsonyban rövid ideig tartózkodtam, különösebb információt gyűjteni nem tudtam. Főkonzulunk tájékoztatása szerint Pozsonyban eddig három magyar iskola volt, most azonban csak egyet nyitottak meg. Más információ szerint a felvidéki magyarok körében bizonyos nyugtalanság van Husák miatt.

- A Nemzeti Front titkártól, Vacik elvtárustól, akinek illegálisát részben a mi követési embereink szervezték meg, és segítették elő, hogy a Szovjetunióba menjen, valamint Švestka elvtárustól néhány fontos dokumentumot szereztünk. Ezeket ugyancsak Kádár elvtársnak adtam át.

Gosztonyi János

3. sz. melléklet

Szigorúan Bizalmas!

B. Simon és Gosztonyi elvtársak között folyó hó 1-én létrejött 3 órás megbeszélés során melyre Simon elvtárs magával hozta Kotrc titkár is, az alábbi főbb kérdések kerültek szóba:

Simon elvtárs minden bevezető nélkül rátért a CSKP KB. augusztus 31-én megtartott ülésének értékelésére. Szerinte a mérsékelt irányzat győzött ezen a KB-n, mind a két szélsőség képviselői jobboldalról Kriegl és Cisar, baloldaltól Kolder, Švestka kiestek az elnökségből. Rigo önként mondott le a funkcióról, mivel véleménye szerint a soron lévő politikai feladatok erejét meghaladják.

Tehát azt lehet mondani, hogy a pártvezetés káderösszetétele hozzáidomult azokhoz a feltételekhez, amelyek az utóbbi események során jöttek létre. A KB ülés vitáját is az jellemezte, hogy zömében az egészséges, mérsékelt falszólások adták meg az alaphangot, habár sor került a jobb és baloldali szélsőségek közötti vitára is. A szélső baloldalt leginkább Rytír [!] volt vezérkari főnök felszólalása jellemezte, az ő platformja még a varsói tanácskozás alapján áll.

A szélső jobboldal platformját leginkább Sabata felszólalása jellemezte. Megnyugtató, hogy maga Svoboda, Cernik, Mlynár és Husák is visszautasították ezeket a platformokat, hangsúlyozva, hogy a párt nem fog visszatérni január előtti időkhöz, ugyanakkor becsületesen teljesíteni kívánja a Moszkvában vállalt kötelezettségeket.

Simon elvtárs kifejezésével élve érthetőnek és természetesnek tartotta, hogy ilyen kötetlen formában beszélgetésre kerülhet sor, mert ők a magyar vezetéshez mindig teljes bizalommal voltak.

Az elmúlt hónapok eseményét értékelve Simon elvtárs rámutatott arra, hogy a csehszlovák pártvezetés döntő része előtt csak Ágcsernyő mutatta meg, hogy milyen aggodalmak és fenntartások vannak a szovjet vezetésben a csehszlovák fejlődés irányát illetően. Azt nem lehet tagadni, hogy a januárral megkezdett folyamatnak nem voltak túlzásai. [!] Ezt ők is tudják. De igen hosszú ideig csak általánosságban beszéltek a testvérpártok is a jobbra csúszásról és a jobboldali erők erősödéséről. A varsói levél volt az első, amely megpróbálta konkretizálni a jobboldali veszélyt.

Senki nem tagadhatja, hogy a CSKP-ban fellelhetők a jobboldali tendenciák. Ezen nem is kell csodálkozni, hiszen a felnőtt lakosságból minden ötödik ember a pártnak a tagja. Ezért a párt maga is tükrözi a társadalomban fellelhető áramlatokat és tendenciákat, összes érdekeket. 23 éven keresztül vitatkoztak azon, hogy tömegpárt, vagy sem legyen a CSKP. [!] Végül tömegpárttá vált. Fokozta ezeket a jobboldali tendenciákat az is, hogy az írók és újságírók által vitt vonal nem volt összhangban a párt politikájával, és a párt ennek ellenére a politikai meggyőződésre helyezte a fő hangsúlyt, az erő alkalmazását csak tartalék megoldásként vette figyelembe. Ágcsernyő után már mutatkoztak pozitív eredmények ezen a téren is, hiszen maga az Újságíró Szövetség kezdte felvenni a harcot az extrém jelenségekkel, így például maga az Újságíró Szövetség javasolta, hogy ha a Student nem változtat vonalán, (Szabad Európa riport) akkor javasolni fogja a Nemzetgyűlésnek betiltását. A pártvezetés tisztában volt azzal, hogy a sajtószabadság megvalósítása is az egész nagy kísérletnek az egyik része volt. Hiba volt, hogy túl sokáig húzódtott a sajtótörvény kidolgozása, ezáltal túl sokáig tartott a vákum is ezen a területen. Száz százalékos igazságnak tartják, hogy abszolút sajtószabadság sehol nincs és nem is lehet. Ezeknél a problémáknál figyelembe kell venni azonban a csehszlovák sajátosságát is. Mégpedig azt, hogy a kultúrfront legkiválóbb és legnagyobb erejének képviselői párttagok voltak. Aki a párton kívül volt, az elhanyagolható. És ez a körülmény határozta meg a pártvezetés politikáját irányukba. Sajnos figyelmen kívül hagyták, hogy ez nemcsak csehszlovák ügy. Teljesen figyelmen kívül hagyták ennek nemzetközi aspektusait.

A szocialista-ellenes szervezeteket jellemezve az alábbiakat mondta: Január óta lényegében csak két új szervezet jött létre, a K-231 valamint a KAN (Elkötelezett Pártönkívüliek klubja), továbbá jelentősen megerősült a szociáldemokrata párt csírája is. A K-231-es szervezet a múlt hibáinak, sérelmeinek orvoslása miatt alakult, s mert a széles tömegek nem hittek abban, hogy a párt tényleg orvosolni akarja a törvénysértéseket és következetesen véghezvinni a rehabilitációt, ennek a szervnek igen rövid idő alatt több mint 100 000 tagja lett. Az igazság kedvéért azt is meg kell mondani, hogy e szervezet létrehozásának pozitívuma is volt. Mégpedig az, hogy feltartotta azt a hatalmas nyomást, amely máskülönben a pártra nehezedett volna. A kormány megállapodott a klub vezetőivel, hogy nemcsak anyagi, hanem erkölcsi elégtételt is ad az igazságtalanul szenvedetteknek, és ezek után a klub önként feloszlik.

Mivel Ágcsernyőn ez a szervezet idegesítette a szovjet vezetést, törvényt dolgoztak ki betiltására, amelyet pont az idegen csapatok bevonulása napján tárgyaltak.

A KAN tipikus értelmiségi szervezet, az értelmiség legkülönbözőbb képviselőiből tevődött össze. Itt is figyelembe kell venni azt a csehszlovák sajátosságot, hogy az elmúlt 15 évben a korábbi pártvezetés lebecsülte, sőt esetenként üldözte is az értelmiséget, 15 évig nem volt szabad csak rendkívüli esetben a pártba felvenni őket, nehogy a CSKP elveszítse munkáspárt jellegét. Érthető tehát, hogy ez az értelmiség igyekezett saját szervezete létrehozására. Azonban nem tudott tömeges szervezetté válni. Mintegy 30 000 belépési nyilatkozatot osztottak szét, ennek ellenére Prágában csak 550 regisztrált taggal rendelkeztek. Ezért feladták pártalapon való szervezkedésüket, s klubba alakultak. Összejöveteleikre igyekeztek neves kommunista személyeket meghívni, hogy velük vitatkozzanak. Lényegében olyan munkát végeztek, amelyet az egészségesen működő Népfrontnak kellene elvégezni. Ágcsernyő után arra is határozatot hoztak, hogy a KAN se létezhet tovább, azt is fel fogják számolni.

A legveszélyesebbek természetesen a szociáldemokraták voltak, s ennél a kérdésnél is éreztették hatásukat a múlt nagy hibái, mivel a két munkáspárt egyesítését nem eléggé becsületesen hajtották végre. Nem egyesítés, hanem kiválogatás volt az: ezért január után a szociáldemokraták is jelentkezték pártalapítás igényével. Egy ideig szóban sikerült őket lebeszélni erről. A Népfront-törvényt augusztus 20-án tárgyalták meg, amely kimondta, hogy Népfronton kívül semmiféle politikai szervezet, vagy párt nem működhet, ezzel törvényen kívül helyezték a szociáldemokratákat is. Ezzel biztosították, hogy ha mégis szervezkednének, akkor visszakérülnek a börtönbe, ahonnan kiengedték őket.

Az utóbbi napok eseményei előlöttük is új megvilágításba helyezik ezeknek a jobboldali szervezeteknek tevékenységét. Különösen a szociáldemokraták tevékenységét. Kiderült, hogy a pártot szervező vezetők közül a második ember, aki a legagresszívebben lépett fel a CSKP-val szemben, Janyr, nagy interjú adott [az] egyik bécsi lapnak, csodálatosképpen nem a szociáldemokráciáról, hanem csehszlovák állambiztonsági szervekről. Kiderült, hogy 1953. óta az állambiztonság ügynöke volt, és mint ilyen végezte provokatív tevékenységét a párt újrászervezésénél is. Ennek különben a legkézzelfoghatóbb bizonyítékát maga Podgornij elvtárs adta most legutóbb Moszkvában.

Sajnos ilyen provokatív akciók most is továbbfolytatódnak egyes jobboldali szervekkel. A napokban került nyilvánosságra az a hír is, hogy a csehszlovák vezetés nevében valaki tárgyal a K-231-esek és a KAN képviselőivel, hogy lépjenek be a kormányba.

A felsorolt példák mellett azonban azt is őszintén el kell ismerni, hogy a jobboldalnak jelentős szerepe és nagy befolyása volt mind a párttagságra, mind a tömegekre. Ez megnyilvánult a pacifizmusban, nyugati orientációban, Nyugat-imádatban, abban, hogy az utóbbi időben különböző szervek egy sor olyan személyiséget hívtak meg, akik Nyugaton, mint az antikommunizmus neves szakértői ismeretesek. Ezeket a problémákat csak fokozta az, hogy a párton belül is ezt a területet olyan ember irányította mint Cisar, aki ennek az értelmiségnek volt a képviselője. Ezért nem értékelte, és nem mérte fel kellőképpen azt a veszélyt, ami a pártot innen fenyegette. Az elmúlt napok eseményei igen nagy zavart keltettek ezen a területen, s részben meg is oldották a problémákat, mert már közülük több

száz író, újságíró, rendező, stb. Nyugatra szökött. Simon elvtárs kifejezésével élve, lehet, hogy ez most már mennyei óhajnak tűnik, de több idő kellett volna a pártvezetésnek, valószínű úrrá lett volna ezeken a problémákon. Tudja, hogy sok hibát követtek el itt is, ennek ellenére nem szeretné, ha úgy tünne, mintha el akarná határolni magát a párt vezetésétől, hiszen az elmúlt 3 hónapban részese volt annak. Az azonban tény, hogy úgy nem lehet a párt befolyását érvényesíteni, ha az nem jut kifejezésre a hatalom érvényesítésében. Pável volt belügyminiszter sajnos nemcsak politikai kérdésekben nem csinált semmit, hanem egyáltalán nem tevékenykedett más területeken sem.

A témához csatlakozva. Kotrc elvtárs azt fejtegette, hogy azért a prágai pártbizottság több politikai és adminisztratív lépést is tett. Ily például felléptek a szociáldemokraták ellen, tevékenységük során megkezdődött a differenciálódás az írók között a publicisztika területén, ma már azonban azt is látják, hogy a láthatatlan jobboldal, de mások is, akik őket egy más útra akarták téríteni, különböző provokációk szervezésével igyekeztek céljaikat elérni. Ezen provokációk legfőbb állomása a 99-ek levele, az ún. Jodas csoport, a munkásörtség elleni aláírásgyűjtés, szociáldemokrata gyárt belépési nyilatkozatainak terjesztése, stb. Mindezeknél az állambiztonsági szervek csak rémisztgették a vezetést, de nem tartóztattak le senkit sem, pedig ha ez megtörtént volna, furcsa helyekre vezethettek volna a szálak.

Mindezeket a problémákat - folytatta Simon - Ágcsernyő és Moszkva után más megvilágításban látják. Ma már tudják azt is, amit Brezsnyev közölt velük Moszkvában, hogy a csehszlovák pártvezetés helyes útra való visszatérésének a gondolata már februárban megszületett a szovjet vezetésben. Tehát akkor, amikor ilyen aggályok egy párt részéről sem hangzottak el, hiszen februárban a 20. évfordulón itt voltak a testvérpártok képviselői, erről egyik sem tett említést.

A pártot és a csehszlovák társadalmat a legnagyobb veszély márciusban és áprilisban fenyegette, amikor a párt széthullt, nem volt vezetése, nem volt meg az egység, nem létezett hadsereg, Belügyminisztérium, állambiztonsági szervek. De ezután májusban megkezdődött a konszolidáció az akcióprogram elfogadásával. A járási és megyei konferenciák során a XIV. kongresszus előkészítése jegyében erősödött a párt akcióegysége és a párt iránti bizalom. Ez alatt az idő alatt eljutottak már oda is, hogy 16 törvénytervezet volt kidolgozás alatt, amely a jogrend megszilárdítását célozta. Különösen jónak tartják ezek közül a rehabilitációs törvényt. Talán hiba volt, hogy ezek a törvények túl sokáig készültek, de az tagadhatatlan, hogy a párt a kitűzött irányvonal alapján tevékenykedett már. Ekkor született az a javaslat, hogy tartsák meg a munkásörtség aktíva értekezletét, az erő demonstrálása érdekében. Ezt a javaslatot a szovjet nagykövetség vetette fal Koldernek, aki aztán az Elnökség elé vitte, és elfogadtatta. Többen nem akarták elfogadni, vitatva azt, hogy használ-e a konszolidációnak egy ilyen erődemonstráció.

Az aktíva megszervezését a prágai első titkára bízta, mivel Prágában mintegy 15 000 munkásor van, és az akció döntő részben csak Prágát érintette. Az aktíván felszólalt Dubcek, válaszolt a kérdésekre, majd határozatot hoztak. Ezután napirenden kívül egy ismeretlen munkásor azzal a javaslattal állt elő, hogy küldjön az aktíva levelet a hadseregnek, az állambiztonsági szerveknek és a szovjet nagykövetségnek. Erről előzőleg senki nem tudott. A szovjet nagykövetségnek küldött levél teljesen más tónusú volt, mint az aktíva határozata, úgy tűnhetett, hogy segítséget kérnek a csehszlovák munkásosztály nevében, amely nehéz helyzetben van. Különösen érdekes, hogy másnap délután, amikor a levelet talán még át sem adták a szovjet nagykövetségnek, két moszkvai nagyzütemben reagáltak erre, majd három hét leforgása alatt 14 800 levelet küldtek Leningrádtól Vlagyivosztokig a szovjet üzenek, amelyek mind hasonló tónusban voltak írva, s fő mondanivalójuk az volt, hogy a szovjet nép kiszakítja a csehszlovák munkásosztályt a fehérterror karmaiból. Külön érdekessége a dolognak, hogy ez a munkásor aktíva többször szóba jött az ágcsernyői találkozáson is, ahol a szovjet vezetés a csehszlovák vezetés szemére vetette, hogy elítéli a tömegek előtt a munkásor aktíva határozatát. Holott a sajtó csak a szovjet nagykövetségnek küldött levelet nem közölte le.

Šimon elvtárs az ügy komolytalansága miatt nem kívánt részletesen foglalkozni a fegyverraktárak leleplezésével kapcsolatban kérdéssel. Ezen események sorába tartozik a Pragovka autógyári 99-ek levele is, amely következményeiben igen komoly ügygá válna. Cservonyenko nagykövet Ágcsernyőn közölte Šimonnal, hogy ezer ilyen levelet tudna mutatni neki, míg Koszigin kijelentette, hogy egy szobára való ilyen levelük van. Mikor a csehszlovák vezetés kérte, hogy legalább egyet mutassanak közülük, akkor másnap megjelent a Pravdában a 99-ek levele. Ezzel az üggyel a prágai pártbizottság majdnem 2 héti foglalkozott, mivel a kooperáló üzemek fekete bárányá nyilvánították a Pragovka autógyárat, és megtagadták a kooperációs szállításokat. Kotrc e[v][t][á]r[s] ezt kiegyesíttette azzal, hogy a 99-ek levelének aláírói a megszállítás napjaiban új levelet írtak, amelyben elítélték a megszállást, sőt többen fegyvert kértek, hogy felvegyék a harcot a szovjet tankokkal.

Mivel az utóbbi hónapokban Šimon elvtárs szerint visszatérő refrén a baráti pártok részéről, hogy a csehszlovák vezetés nem akart, vagy nem tudott fellépni a jobboldal ellen, ezért külön kívánt ezzel a kérdéssel foglalkozni. Határozottan leszögezte, hogy a párt az utóbbi válságos napokban is kezében tartotta a tömegek irányítását. Mintegy 40 000 ember akart az utcára kimenni az üzemből, hogy szembeszálljon a szovjet egységekkel, azonban a pártnak sikerült visszatartani és józanságra inteni őket, elkerülve ezáltal a nemzeti tragédiát. A helyzet sajátosságát tükrözi, hogy ebben a nehéz helyzetben sem a pártnak, sem a kormánynak nincs ún. hivatalos tömegtájékoztató eszköze. Itt jegyezték meg, hogy a TV, rádió és a ČTK épülete a mai napig alá vannak aknázva, és a mai napon történt robbanást az egyik ilyen töltet okozta. Kénytelen volt a párt egy pót rádióhálózatot építeni, ezt a szovjet vezetés azonban illegális rádióknak tartja.

A XIV. kongresszus megszervezése is arról tanúskodik, hogy képes a párt a legbonyolultabb feladatok megszervezésére is. A kongresszus vonatkozásában a párt kézilírói állapotban volt. A kongresszusi küldötteket és a KB-tagjelölteket konferenciákon, illetve a nagyüzemekben közvetlenül megválasztották. Mintegy 1000 KB-tagjelöltből választották ki a megyei pártbizottságok azokat, akiket a kongresszusnak KB-tagként javasoltak.

A kongresszust szinte az egyik órától a másikra szervezték meg. Először kongresszusi küldött-értekezletnek indult. A 21-én délután 4 órakor közzétett rádióhír is azt közölte, hogy jönnek Prágába a kongresszusi küldöttek értekezletre. Este már 200 küldött Prágában volt. Ezek után fél 7-kor döntöttek a kongresszus megtartásának helyéről, melynek gyakorlati lebonyolítását a Prága 9. kerületi pártbizottságra bízta. Kotrc et. elmondta, hogy a kongresszust az illegális minden szabályának a betartásával, a munkásörtség biztosításával szervezték meg. A dezinformáció érdekében több helyet jelöltek meg, amit szuttogó propagandával terjesztettek a városban. Így például az egyik a prágai Ávia gyár volt, amelyet a szovjet csapatok körülrártak és átfésültek. Majd azt is megtudták, hogy a kongresszus valamilyen elektrotechnikai üzemben ülésezik, a szovjet egységek meg is közelítették a ČKD-nek ezt az üzemszét, azonban Prága lakosai teljesen dezorientálták a szovjet egységeket tájékoztatásaikkal, és így nem találták meg az üzemet. A kongresszus 900 fővel kezdte meg munkáját, míg a szavazásnál a délután folyamán 1215 küldött volt jelen 1540-ből.

A kongresszusi küldöttek összehívásával kapcsolatban elmondta, hogy a fő indíték az volt, hogy mivel a legális pártszervek a megszállással és a letartóztatásokkal megszűntek létezni, legyen egy legális pártszerv, amely megtárgyalja az adott helyzetet, amely kifelé is képviseli a párt álláspontját, és fenntartja a kapcsolatait a tömegekkel. Ez annál is indokoltabb volt, mivel a pártszállóban ülésezett a Központi Bizottság 60 tagja, akik teljesen megzavarodtak, és senki közülük semmilyen felelősséget nem mert magára vállalni az adott helyzetben. A prágai városi pártbizottság felvette velük a kapcsolatot, azonban ez teljesen eredménytelen volt.

Arra a kérdésre, hogy mire számítottak a kongresszus összehívásával, azt válaszolták: tudták, hogy szovjet részről ideiglenes vezetőszeret akarnak létrehozni, amely kézbe veszi az ügyek irányítását. Kiemelik az addigi vezetőket, és fizikailag felszámolják őket. Ez össznépi, nemcsak szoros pártüggé tette az egész kérdést. A megtett lépésekkel, a XIV. kongresszus összehívásával, a legális megmaradt szervek szakadatlan tevékenységével sikerült ezt a taktikát paralizálni. Ez teljesen megváltoztatta a megszállók helyzetét.

Šimon szerint augusztus 21-én a szovjet és csehszlovák államvédelmi szervek képviselői a csehszlovák forradalmi bizottság nevében tartóztatták le a pártvezetőket, azzal, hogy fizikailag likvidálják őket. Ez a hír még kijutott a Központi Bizottság épületéből. 21-én az Elnökség le nem tartóztatott része a szovjet nagykövetségre ment intervenálni a letartóztatott szabadon bocsájtása érdekében, de ez eredménytelen volt. A szovjet nagykövetségen létrejött az ún. forradalmi munkás-paraszt kormány, de vezetés nélkül. Ezért Cservonyenko nagykövet Pillerrel, mint a forradalmi kormány képviselőjével Svoboda elnökhöz a Várba ment, hogy felkérje a régi kormány lemondására és az új kormány elnöki tisztségének elvállalására. Ezt a javaslatot Svoboda elnök a kormány ott lévő tagjaival megtárgyalva elutasította, majd kérte, tegyék lehetővé neki Moszkvába utazását a szovjet vezetőkkel való tárgyalás végett.

A helyzet jellemzéseket elmondta, hogy a kormány szabadon lévő tagjai megjelentek a kongresszuson és a kongresszus védelme alá helyezték magukat. A Nemzetgyűlés tagjai elfoglalták a parlament épületét, és 7 napon keresztül nem voltak hajlandók az épületet elhagyni. A meglévő legális alkotmányos szervek állandóan üléseztek a helyzettel foglalkozva.

A szovjet katonai terv véleményük szerint azon alapult, hogy bejönnek az országba, megszervezik a munkás-paraszt kormányt, elmennek Svobodához, aki azt aláírja, legalábbis a valóságban megtett lépéseket bizonyítják. Az egyik hibás számításuk az volt, hogy Svoboda erre hajlandó lesz.

Arra a kérdésre, tudják-e, kik, milyen csoport, kérte a katonai segítséget, Šimon elvtárs azt válaszolta, hogy erről a Pravda és a többi szocialista ország lapjai írtak, de hogy ez igaz-e, vagy sem, a mai napig sem tudják hitelt érdemlően. Azon a 21-ei KB ülésen, amelyen 60 KB tag vett részt, feltették ezt a kérdést személy szerint Bifaknak, Koldernek, Indrának, és őök mind azt válaszolták, hogy nem hívták be a szovjet csapatokat. Moszkvában is megkérdezték tőlük ugyanezt, amikor első alkalommal az egész csehszlovák küldöttek együtt volt. Itt is nemleges választ kaptak. A tegnapi KB ülésen is feltették nekik ezt a kérdést. Személy szerint Bifak, Kolder, Piller tagadta, hogy behívták volna a szovjeteket. Arról beszéltek, hogy az idegen csapatok bevonulása után ők valamilyen provizóriumot akartak, de azt sem saját kezdeményezésükre. Ma már világos, hogy ez egy igen hibás koncepció volt, mert ma Csehszlovákiában elfogadhatatlan egy idegen katonai erőre

támaszkodó más garnitúra. Ez elképzelhetetlen tragédiához vezetne. Ezt Svoboda is megértette, ezért válaszolt a kritikus időben úgy, hogy ő életében sok vért, halottat látott, ezért ebbe nem hajlandó belemenni.

A szovjet vezetés saját tájékoztatási rendszerének és elemzésének az áldozata lett. Ez különben tükröződött a katonák magatartásán is, akik azt hitték, hogy ugyanúgy fogadják majd, mint 1945-ben, s igen elcsodálóztak, mikor megszállóként kezelték őket, és önkéntesen nem adtak nekik sem enni, inni, szállásuk se volt. A teavizet a prágai folyókból, patakokból szedték. Ez volt az első kudarc, amely őket érte. Ezért kellett lecserélni egyes egységeket, mert erkölcsileg, politikailag demoralizálódtak. Ezért is szerveztek provokációkat, hogy az ellenforradalom létét bizonyítsák. Ilyen volt például a Földművelésügyi Minisztérium egyik szobájából leadott pisztolylövés, mire az épületet rohammal elfoglalták, és az ott talált munkásörtség fegyvereit mint ellenforradalmi fegyverraktárt leplezték le, és mutogatták a környéken állomásozó szovjet egységeknek. Külön probléma az, hogy nem gondoskodtak megfelelően a hadsereg ellátásáról. Jelenleg 29 hadosztály, 7500 tank tartózkodik Csehszlovákiában, hozzátették, hogy Hitler 5000 tankkal támadta meg a Szovjetuniót. A szovjet egységek még ma is nem egy esetben kenyérszállító gépkocsikat állítanak le, és koboznak el, de míg 45-ben erről legalább nyugtát adtak, addig ma ezt sem teszik meg. Nagyon bántja a lakosságot az is, hogy különböző szovjet egységek nevezetes kulturális és történelmi jelentőségű épületekbe, intézményekbe szállásolták be magukat (Klementinum, Károly Egyetem, ahol középkori faliszőnyegeken fekszenek). Így tehát a megszállásnak kultúraellenes látszata is van a cseh nép szemében.

Óriási károkat okoztak és okoznak az úthálózatban, hírközlési eszközökben (minden megyei adót szétlőttek), a közutakban tett károkat 7 milliárd koronára becsülik.

A vezetés hazaérkezése óta pontos napi tájékoztatással rendelkezik a lakosság és az idegen csapatok közötti viszonyról. Az utóbbi napokban nem voltak incidensek.

Arra a kérdésre, hogy hogyan ítélik meg, a szovjetek komolyan veszik-e a moszkvai megállapodásokat, Šimon elvtárs azt válaszolta, hogy a múltban nem értékelték megfelelően, lebecsülték a baráti országok aggodalmait. Nem kapott kellő tájékoztatást ezekről a kérdésekről az egész vezetés sem. Ezen hibákon okulva, Moszkvából való visszatérük után mindent a legőszintebben elmondtak. Ő például a XIV. kongresszus által választott KB ülésen adott tájékoztatást, ahol a KB-nak a felszámolásáról volt szó. Kendőzetlenül elmondta, az egyezmény tartalmazta, a tárgyalások létkörét és ezek alapján felvázolta a további politikai lehetőségeket. Mindez hallatlan nagy vihart váltott ki, de a KB 2 napos ülése végén sikerült elérni, hogy a KB befejezettnek tekintette tevékenységét és felszámolta magát. Teljes becsületességgel megmondta, hogy nincs más alternatíva, mint a XIV. kongresszus érvénytelenítése, mert különben ismét jön a munkás-paraszti forradalmi kormány veszélye, amely szörnyű belső konfliktushoz vezet. Ezért olvasták fel a tegnapi KB ülésen is a moszkvai megállapodás teljes szövegét. A KB egyetértett azzal, hogy a megállapodást teljesíteni kell, de hangsúlyozták, hogy a teljesítés végett megválasztott taktika kidolgozása és alkalmazása az ő dolguk. Komolyan meg akarják kísérelni egy olyan politikai koncepciót a kidolgozását, amely az eddiginél sokkal nagyobb figyelmet szentel a politikai realitásoknak és a csehszlovákiai belső fejlődés nemzetközi aspektusainak. Komolyan veszik azt, hogy a szovjet vezetés túlságosan érzékeny stratégiai és ideológiai érdekeinek a veszélyeztetésére. Šimon hangsúlyozta, hogy nem akartak kilépni a szocialista tábor közösségéből, mert ez öngyilkosság lenne és nem is akarnak ilyen hangulatokat táplálni. Lényegében, ahogy mi ezt mondjuk - alapította meg - egy balközép politika kialakításáról van szó.

Emellett kiállt a KB, az Elnökség, a szlovák kongresszus, de kiállnak a kormányzervek is. Alá fogjuk magunkat ennek a politikának vetni, habár emiatt áruló kollaboránsoknak fognak bennünket nevezni.

Megállapította azt is, hogy a szovjet taktikai arsenálban tartalékként szerepelt Szlovákiának a leszakítása és Kárpát-Ukrajnához szövetséges köztársaságként való csatlakozása.

A vezetés helyzetét jellemezve kifejtette Šimon elvtárs, hogy óriási bünt követtek el a liberalizmus megengedésével, amely megbosszulta magát. A januári ügy valószínűleg meg, hogy program nélkül szétverték a központi irányító szerveket. A vezetés olyan helyzetbe került, hogy az egyik része menetközben volt kénytelen kidolgozni a programot, ez lekötötte teljes erejét. Ugyanakkor azt gondolták, hogy a másik rész a konkrét intézkedések megtételével foglalkozik, ami azonban nem történt meg, ezért a BM, HM és a tájékoztatási eszközök vezetés hiányában kicsúsztak a párt kezéből. Külön nagy hiba volt a vezetés részéről, hogy figyelmen kívül hagyták a szocialista országok álláspontját, nem törődtek azzal, hogy a tájékoztatási eszközök élezték a viszonyt a szocialista országokkal. Nehezítette a helyzetet a kérdésekkel kapcsolatos huzavona, határozatlanság, a most végrehajtott intézkedéseket már áprilisban megvalósíthaták volna.

Ugyanakkor a helyzet oda vezetett, hogy az Elnökség egyik része jobbra tolódott, míg a konzervatívok nem tudtak bizalmat, tömegbázist szerezni. Vannak olyan vezetők, különösen egyes titkárok, akik 6 hónapja nem hallatták hangjukat a nyilvánosság előtt. Lényegében egyedül Dubček politizált. Ilyen szempontból a katonai beavatkozás „segített”. Bár ezek már előtte megoldott kérdések voltak, hiszen Kriegal kiharadt volna a vezetésből, Cisař pedig titkári funkcióját feladta, a Cseh Nemzeti Tanácsba ment volna át. Ugyanakkor Kolder, Švestka, Biřák, Indra nem voltak jelölve az új vezetőszerkebe. Dubček, Černík, Smrkovsky, Svoboda és Husák stabil elemek. Mlynář is és ő is mérsékelt elemeknek számítanak, tehát lényegében már a katonai beavatkozás előtt eldőlték a most megoldott kérdések. Azt se szabad elfelejteni, hogy 4 héttel a kongresszus előtt Cisařnak nehéz helyzete volt, amikor a sajtót szigorúan irányítania kellett volna. A kongresszus után azonban megváltozott volna a helyzet, mivel 4 éves perspektívával előre dolgozhattak volna.

Brezsnyevék megspórolhatták volna maguknak ezt a katonai akciót akkor, ha Kosziginnel és esetleg Kádárral együtt eljöttek volna egy KB ülésre és egy nap alatt megismerkedhettek volna az itteni tényleges helyzettel és megnyugtathatták volna a barátokat.

Először Ágcsernyőn döböntek rá a Szovjetunió nyugtalanságára. Šimon elvtárs szerint minden ágcsernyői kérdésre itthon gyakorlatilag tudott volna válaszolni, ha például betiltják a Student és a Literární listy lapokat. Hiszen az írók népszerűsége széles néprétegek között valahol a cigányok, zsidók és a pártfunkcionáriusok között mozgott. Mennyivel más lett volna ennek alapján a pozíciójuk, állapította meg.

Megállapította, hogy a Központi Bizottság álláspontja jelenleg az, hogy nem szabad megengedni az érzelmi momentumok érvényesülését, és a jövő szempontjából valóban lépésről-lépésre végre kell hajtani a megállapodásokat. Dubček is felismerte, hogy a jelenlegi nagy nemzeti egység nem tart soká. Várják a gyors differenciációt. Ezt mind végiggondolták Moszkvában, ahol előbb mindnyájan lemondtak, majd meggyőzték egymást arról, hogy egyedüli megoldás a megállapodások realizálása.

30 éven belül Csehszlovákia két megszállást él át, ezért a mai megszállás igen érzékenyen érinti a lakosságot. Marx azt mondta, hogy a cseheket el kellett volna németesíteni még a XIV. században, talán igaza volt. Masaryk viszont önálló államot hirdetett, ennek érdekében igen erős hadsereget építettek ki. Mégis 1938-ban Európa egyik legerősebb hadserege lővés nélkül adta fel önállóságát. Ugyanez történt meg a jelen esetben másodsor Ebből az a történelmi tanulság, hogy revidéálniuk kell a függetlenség, a szuverenitás abszolút értelmezését.

Šimon elvtárs hangsúlyozta, hogy míg Magyarországnak sikerült 1956 után a Szovjetunióval való kapcsolatát is rendezni és egy független, önálló politikai irányvonalat megvalósítani, addig Csehszlovákiában Gottwald óta ezt nem tudták érvényesíteni. Gottwald volt az, aki Sztálintól kikényszerítette a csehszlovák sajtós szocializmus építésének elismerését. Halálával azonban ennek végeszakadt.

Nyomatékkal kiemelte, hogy Csehszlovákia nem orientálódhat Nyugatra, mert gazdaságilag, ipara szerkezete következtében is teljes mértékben kötődik a szocialista táborhoz, elsősorban a Szovjetunióhoz. Hiszen Csehszlovákia külkereskedelmi forgalmának csak 19,1%-át teszi ki a tőkés országokkal bonyolított kereskedelem, ami azt jelenti, hogy Csehszlovákia után sorrendben csak Mongólia van.

Az elmúlt hónapok során óriási vita folyt arról, hogy milyen modell szerint fejlődjenek tovább. Megmondta őszintén, hogy nem kevesen voltak a jugoszláv koncepció hívei. Sokan szívesen látták volna, ha Csehszlovákiából második Jugoszlávia lesz. A pártban azonban ennek a koncepciónak nem volt talaja. Értelmetlennek találták ezt a kísérletet még abban az esetben is, ha a Szovjetunió ezt megengedte volna. Most is az a véleményük, hogy inkább egy olyan modell kialakításán kell fáradozni, amely elfogadható a többi szocialista országok számára is, és ezen keresztül hathat azokra is. Hangsúlyozta, hogy tehát nem kísérletről van szó, hanem a szocializmus jobbatételéről, tökéletesítéséről.

Véleménye szerint a közeljövőben mind a párton, mind a társadalmon belül gyors és nagyarányú differenciálódás várható. Svoboda köztársasági elnök már több telefonhívást kapott, hogy inkább maradjak volna Moszkvában, minthogy ilyen egyezményrel hazajöttek. E kérdésekben összeütközésekre került sor már a prágai városi pártbizottságon is. Véleménye szerint csak egyetlen alternatíva létezik, ez a moszkvai megállapodások következetes végrehajtása. Emellett foglalt állást a KB is. Biztos afelel, jelentette ki, hogy a KB-nak ezt a határozatát a párttagság nem fogadja valami nagy lelkesedéssel. Biznak abban, hogy[haj] mindkét részről komolyan veszik a megállapodásokat, akkor a konszolidáció hamar bekövetkezhet. Annál inkább, mivel Csehszlovákia egész területén nem azonos a helyzet. Egész más viszonyok vannak Szlovákiában és más a helyzet a cseh országrészekben, de eltérő a helyzet ugyanakkor a nyugat-cseh, a dél-cseh kerületben és magában Prágában is.

Közlése szerint leginkább örülnének annak a megoldásnak, ha a négy állam csapatait rövidesen kivonnák Csehszlovákiából, és csak a szovjet egységek maradnának. Ez is meggyorsítaná a további konszolidációt. A miniszterelnök a közeljövőben ez ügyben tárgyalni fog a négy ország nagykövetével. Véleménye szerint, ha a szovjetek elismerik és elfogadják a konszolidációt, kivonulnak a nagyvárosokból és az egységeik a nyugati határok mentén helyezkednek el, ez ideális megoldás lenne a konszolidáció érdekében, hosszabb ideig fenntartható és így ehhez könnyen hozzászoknának.

Šimon elvtárs szerint egyetértenek azzal, hogy helyes a lehető leggyorsabban újra felvenni a gazdasági kapcsolatokat, bonyolítani a kereskedelmi forgalmat országaink között. Ennek érdekében fel akarják használni a Brnoi Nemzetközi Vásárt, amely 14 nap múlva nyílik és remélik, hogy a négy ország illetékes miniszterei is részt vesznek ezen. Csehszlovák részről a fél kormány ott lesz, és azzal számolnak, hogy ez alkalomból irányú tárgyalásokra is sor kerül.

Prága, 1968. szeptember 2.

Címkék:

[1968](#) ^[3]

[Csehszlovákia](#) ^[4]

[Népszabadság](#) ^[5]

[SZKP KB](#) ^[6]

[CSKP](#) ^[7]

[Központi Bizottság](#) ^[8]

[Rudé Právo](#) ^[9]

Kiadás: 7. évfolyam (2007) 2. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/nem_kivanatos_nemzeti_egysege.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/nem_kivanatos_nemzeti_egysege.html

[2] https://www.archivnet.hu/./././images/galeria/484_orig.jpg

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1968>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/csehszlovakia>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nepszabadsag>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szcp-kb>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/cskp>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kozponti-bizottsag>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rude-pravo>